

3/18

Arnikum

časopis spolku Arnika

Arnika v zahraničí: Dost bylo trávení Ukrajiny

S právníčkou Tamarou Charčilavou o znečištění vzduchu na Ukrajině
strana 8-10

Jedovaté plasty mohou být i ve vaší domácnosti
strana 11

Jako každý rok jsme i letos na podzim vysadili nové stromořadí. 3. listopadu jsme se vydali do Kopytova v Moravskoslezském kraji a sázeli s místními hasiči a dobrovolníky u soutoku Odry a Olše. Podél silnice od točny po bohumínskou čističku odpadních vod nově roste jednatřicet mladých javorů babyk a pamětní lípa ke stému výročí vzniku Československa. Ty brzy ožíví krajinu a v zimě budou pomáhat řidičům v orientaci. To bychom však nezvládli bez vaší pomoci. Jen díky vám, dárcům z celé České republiky, kteří jste přispěli v pátém ročníku sbírky Lopatka pro alej, jsme mohli nakoupit sazenice, ochranné prvky před vichrem a okusem a pracovní vybavení. Děkujeme!

I tento rok tým Arniky pečuje o krásy bílých strání, které chráníme i díky finanční podpoře MŽP. Díky poskytnutým financím jsme mohli v rámci projektu uspořádat dvě exkurze, workshop tradičního kosení ruční kosou a v listopadu jsme území bílé stráně u Litoměřic vyčistili od odpadků.

S pomocí externích konzultantů jsme napsali příručku Péče o bílé strání, která je určena především vlastníkům a obhospodařovatelům těchto území. (Nejen) pro mladší podporovatele naší práce jsme připravili počítačovou hru, která je zábavná a zároveň poskytuje základní informace o bílých stráních. Do konce roku plánujeme uspořádat ještě dva semináře ve spolupráci se správou CHKO České středohoří. Jeden bude určen odborníkům a znalcům bílých strání a druhý každému, koho zkrátka bílé stráně zasáhly tak jako nás.

Více informací najdete na stránce arnika.org/bile-strane.

'Balkánské řeky nedáme!' je naše kampaň, v rámci které do České republiky přijeli začátkem listopadu také ekologové a aktivisté z Bosny a Hercegoviny. Cílem bylo seznámit je s nedávnými nebo ještě probíhajícími kauzami na ochranu tuzemských řek. Během pětidenní study tour tak vyslechli příběh úspěšného boje za Záchranu údolí Oslavy a stále ještě žhavé spory související s plánovanou přehradou na řece Bečvě nebo stavebními úpravami Labe u Děčína. „*Jsem moc ráda, že tu je tahle výjimečná příležitost a věřím, že se nám ji podaří co nejvíc využítovat při ochraně našich divokých řek,*“ uvedla Maida Bilal, jedna z „chrabrých žen“ ze středobosenské vesničky Kruščica, které můžete znát z našich dřívějších článků.

Přijdou neziskovky o finanční podporu od státu?

Neziskové organizace se před časem staly terčem kritiky. Mnozí lidé včetně politických špiček v nás vidí pouze vysavače peněz. Vláda kvůli tomu chce dokonce nevládkám seškrtnat až tři miliardy korun. Začal skutečně hon na neziskový sektor?

Podle premiéra Andreje Babiše nemá stát přehled o tom, jaké peníze vydává z rozpočtu na neziskové organizace. Systém přidělování dotací je údajně chaotický, nepřehledný a potřeboval by změnu. Přitom si každý rok vláda nechává zpracovat analýzu financování nestátních neziskových organizací a nejinak tomu bylo i letos.

„Výroky některých politiků se snaží vytvořit dojem, že neziskovky dostávají finanční podporu od státu automaticky. To ale není pravda. My všichni soutěžíme o finanční prostředky ve výběrových řízeních. Kontrola probíhá už při schvalování, během realizace

jednotlivých projektů a samozřejmě po jejich ukončení. Rozhodně nejde o rozhazování peněz neprůhlednými způsoby,“ vysvětlil předseda Arniky Martin Skalský v rozhovoru pro Český rozhlas Radiožurnál.

Celý humbuk se točí nejvíce kolem organizací, které řeší problémy migrace, sociálně vyloučených lokalit nebo závislostí, zabývají se lidskými právy, bojem proti korupci, pomocí v rozvojovém světě nebo životním prostředím. Často jsou vnímány jako problematické, protože vyjadřují názory nebo nabízí vlastní řešení. Proto se mohou dostat do křížku s některými politiky.

Jsme rádi, že část finančních prostředků na provoz získáváme od individuálních a firemních dárců. Díky vám zůstáváme nezávislou organizací, můžeme i nadále pomáhat zlepšovat životní prostředí a toho si velmi vážíme. Bez vás by to jednoduše nešlo!

ARNIKA

Jiří Kaňa

Za pět minut dvanáct

EU hodlá lépe hospodařit se surovinami. Nové cíle pro oběhové hospodářství se významně dotknou i ČR

V posledních letech se v EU rozvíjí koncept oběhového hospodářství. V podstatě jde o to, nakládat se zdroji efektivněji. Model vyrobit – použít – vyhodit je dlouhodobě neudržitelný. Musí být nahrazen. Letos byly schváleny cíle pro komunální odpady a obaly. Recyklace komunálních odpadů má postupně vzrůst na 55 % v roce 2025, 60 % v roce 2030 a 65 % v roce 2035. Recyklace obalů má vzrůst v roce 2030 na 70 %. Výrazně bude omezeno skládkování odpadu (na úroveň do 10 % v roce 2035).

Pro ČR to bude velká výzva. Hlavně proto, že jsme tímto směrem dosud moc nepokročili. Cíl pro rok 2020 jsme si vybrali mírný (recyklovat 50 % papíru, plastu, skla a kovů). O to více úsilí bude třeba vynaložit k dosažení cíle pro rok 2025. Abychom toho dosáhli, bude třeba z komunálního odpadu vytřídit navíc asi 1 milion tun surovin.

V podstatě to znamená o toto množství snížit produkci směsného odpadu. To by šlo. Tohoto odpadu produkujeme významně

ně víc než v mnoha zemích (Rakousko, Německo, Belgie). Například oproti Rakousku ho produkujeme, v přepočtu na 1 obyvatele a rok, o cca 100 kg víc (267 oproti 164 kg).

Příčin tohoto stavu je víc. Chybí motivace i zkušenosti, a to obcím i firmám. Pro obce by to znamenalo víc zapracovat na motivaci obyvatel, pro firmy dosud nemáme jasnou strategii, jak je k prevenci a třídění motivovat.

U obcí nám situaci neulehčuje ani to, že si každá sama rozhoduje o tom, jak problém bude řešit. Ke změně je třeba přesvědčit mnoho osob. V důsledku toho máme v ČR obce a města, která dosahují výsledků srovnatelných s těmi nejlepšími, a pak taková, kde je produkce odpadu několikrát vyšší.

K naplnění cílů oběhového hospodářství jen částečně přispěl přijatý zákaz skládkování směsných odpadů v roce 2024. Část obcí stále doufá, že budou postavena nová zařízení na energetické využití odpadu, kam svůj odpad pošlou. Tak bychom sice

odklonili odpad ze skládek, ale cíle oběhového hospodářství bychom nenaplnili.

Nejde jen o výstavbu nových spaloven. Komunální odpady se využívají také při výrobě alternativních paliv pro cementárny a energetiku. Podle dostupných informací je takto využito 300 až 400 tisíc tun odpadu. Ne vždy ale musí jít o odpad komunální. K výrobě alternativních paliv se používá i odpad z průmyslu. V každém případě je nutno i tuto oblast sledovat. Abychom docílili 65 % recyklace komunálních odpadů v roce 2035, neměla by zařízení na jejich energetické využití přesáhnout moc hodnotu 1,5 milionu tun.

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Milan Havel

Konference Dioxin 2018 - podaří se prosadit účinnou ochranu proti POPs?

Stále novější a konkrétnější výzkumy poukazují na závažnost globálního znečištění perzistentními organickými látkami (POPs). Tyto toxické látky jsou často obsaženy i v předmětech denní potřeby, dostupných také v České republice. Jedinou šancí na zlepšení jsou přísnější mezinárodní standardy.

Na srpnovém setkání Dioxin 2018 v polském Krakově se projednávala přeshraniční spolupráce při výzkumu a monitoringu znečištění těmito sloučeninami. Jindřich Petrlík zde prezentoval výzkum hraček a kadeřnických pomůcek vyrobených z černého plastu. Ty, jak analýza ukázala, mnohdy obsahují zdravotně rizikové složky, primárně z důvodu nedokonalé recyklace odpadů mimo území EU.

„Recyklaci těchto toxických látek umožňují nedokonale nastavené limity pro jejich množství v odpadech. Kromě legislativy je stanovují také globální úmluvy,“ shrnul Petrlík jednu ze svých prezentací.

K podobným závěrům došel také výzkum thajské provincie Samut Sakhon, prezentovaný naší partnerskou organizací EARTH. Tato průmyslová oblast je vážně znečištěna různými POPs a to i v rámci potravinového

řetězce. Naměřená úroveň bromovaných dioxinů v místních vejcích je navíc druhou nejvyšší hodnotou, která kdy byla ve světovém měřítku vůbec zjištěna.

Na konferenci Dioxin 2018 zazněly desítky prezentací zaměřených na nejrůznější problémy spojené s POPs a také to, jak si s nimi plánuje poradit Evropská unie. Jedna z analýz také ukázala, že zatímco výskyt některých (např. DDT) se v přírodě historicky snižuje, koncentrace bromovaných zpomalovačů hoření nebo perfluorovaných sloučenin naopak roste.

Jen několik dní po krakovském kolokviu se v Ženevě konala schůzka stran Basilejské úmluvy. Jedním z diskutovaných témat se stal nový návrh na stanovení nejnižší možné úrovně POPs pro chlorované parafíny s krátkým řetězcem. Podle Petrlíka je limit 10 000 ppm nebezpečně benevolentní

a povede k recyklaci a recirkulaci významného množství toxických složek. Vedoucí programu Toxické látky a odpady proto vyzval k revizi slabých norem vedoucích k vážné kontaminaci životního prostředí a stanovení přísnějších limitů.

„POPs odpad zkrátka nesmí být vyvážen do zemí, které nedisponují potřebnými technickými kapacitami k jeho zničení ekologicky šetrným způsobem. Proto jsou jasně stanovené limitní hodnoty nízkého obsahu POPs tolik zásadní i pro přeshraniční pohyb tohoto typu odpadů,“ popsal myšlenku kampaně Recykluj bez jedů, o které si můžete více přečíst na str. 11. ■

ARNIKA

Martin Holzknicht

Jak s rozvojem metropole zamávají výsledky voleb?

Prakticky celý rok jsme se věnovali připravovanému novému územnímu plánu Prahy. Tzv. Metropolitní plán má být klíčovým podkladem pro rozhodování o rozvoji hlavního města na několik desítek let. Pečlivě jsme proto plán nastudovali a spolu se skupinou nezávislých expertů připravili sadu obecných připomínek, které jsme dali k dispozici všem Pražanům.

Jak se ukázalo – a Arnika to tvrdila od začátku – plán je nesmírně problematický a v řadě aspektů zřejmě v rozporu se zákonem. Přípravný tým Institutu plánování a rozvoje, který měl zpracování plánu na starosti, ale dál tvrdí své: plán je v pořádku, Praha potřebuje stavět, deregulovat. Debata nad plánem i vizí pražského rozvoje je komplikovaná. Je ale zřejmé, že uvolnění rukou developerům nesníží ceny bytů, do kterých zasahují i zcela neregulované krátkodobé pronájmy typu AirBnB nebo skupování bytů zahraničními investory. Poslední politická reprezentace v čele s ANO jednoznačně zastupovala neoliberalní proud města, který politické řízení ne-

chává spíše na volné ruce trhu než na silné radnici, která město dokáže odpovědně řídit. Co přinese nově zvolené zastupitelstvo? Určitou nadějí z hlediska transparentního rozvoje, dostupnosti bydlení i schopnosti efektivně regulovat principy výstavby slibují v podstatě všechny strany nové koalice. Dokonce i Spojené síly pro Prahu, které jinak patří k liberálnímu proudu usilujícímu o deregulaci výstavby, ve svém programu slibují přístřeší požadavků vůči developerům ve vztahu k městské infrastruktuře anebo podílu na výstavbě veřejné vybavenosti. Jsme teprve na začátku dalšího volebního období, ale nové zastupitelstvo má potenciál Prahu vést o něco lepším směrem.

Volební programy stran jsme pro vás hodnotili v online průvodcích na webu www.zmenyprahy.cz. Takto nabyté vědomí jste si pak mohli otestovat v tradiční volební kalkulačce, na které jsme se podíleli a kterou si nakonec vyplnilo přes 60 tisíc lidí. Situaci na pražském magistrátu pro vás budeme sledovat i nadále. Prozatím jsme o něco optimističtější než u uplynulého vedení Prahy. ■

ARNIKA
CENTRUM PRO PODPORU
OBČANŮ

Václav Orcígr

Osmý ročník Aleje roku právě vrcholí. Už jste hlasovali pro tu svou?

Letos jsme anketu vyhlásili už v květnu, aby každý mohl fotit a nominovat aleje během výletů nebo dovolených, kdy se koruny stromů nádherně zelenaly. Od listopadu běží hlasování, a že je z čeho vybírat! Pro svou oblíbenkyni můžete hlasovat na www.alejroku.cz do začátku ledna.

Stromořadí s nejvíce hlasy získá titul Alej roku 2018, za což na autora nominace čeká spousta příjemných zážitků, třeba let balonem nebo exkurze do výroby biočajů. Autor nejhezčí fotografie se může těšit na novou zrcadlovku.

„Ať už alej roku 2018 roste kdekoli a ať už zvítězí díky své kráse nebo díky silnému příběhu, těšíme se, až se s ní seznámíme. Snad jí titul pomůže, aby naši krajinu zdobila ještě dlouho,“ říká Marcela Klemensová z Arniky.

Aleje zkrátka k naší krajině neodmyslitelně patří a byla by velká škoda o ně přijít. Zatím to však vypadá, že kolem silnic aleje a stromořadí pomalu zanikají. Letošní statistiky kácení a výsadby stromů podél silnic ve správě krajů na první pohled naznačují obrát k lepšímu. Nových stromů je téměř stejné množství jako pokácených.

Nenechme se zmást. Při detailnějším pohledu zjistíme, že v osmi krajích převažovalo kácení a mladé stromy byly vysázeny jinde než u silnic, kde se kácelo. Z české krajiny i nadále mizí levná a účinná ochrana vozovky před extrémními teplotami a suchem i naše historické dědictví.

Nejpříznivější situace byla loni ve Středočeském kraji, kde za každý vykácený strom silničáři vysadili sedm nových opět podél

silnic. Dobře na tom byl Liberecký kraj a Vysočina. Na opačném konci žebříčku se umístil Plzeňský kraj s jediným vysazeným stromem za dvacet čtyři poražených. Stromy mizely také ve Zlínském a Pardubickém kraji. Od roku 2003 bylo podél českých silnic vykáceno více než dvě stě třicet tisíc a vysázeno jen sto čtyřicet pět tisíc stromů.

Není to velká škoda, že o stromy podél cest přicházíme? Věříme, že naše anketa pomůže alejím a stromořadím, kterým hrozí zánik. Pošlete do Aleje roku svůj hlas a nezapomeňte říct i svým blízkým, aby učinili totéž. ■

ARNIKA

Jiří Kaňa

Výsledky vzorků z Arménie: jak dopadly chemické analýzy a co bude dál?

Okolí průmyslových závodů v provincii Lori je prokazatelně kontaminované nebezpečnými kovy, zejména mědí. Silně znečištěná je také zemědělsky významná řeka Debed. K takovým závěrům dospěli odborníci z VŠCHT na základě rozborů vzorků odebraných letos v červenci během společné expedice s Arnikou. S kompletními výsledky seznámíme arménskou i světovou veřejnost do konce roku.

Laboratorní analýzy zjistily zvýšené koncentrace mědi, ale také zinku a v některých případech i molybdenu, olova nebo arsenu. Vůbec nejpatrnější je znečištění v sedimentech řeky Debed, která v délce 152 kilometrů od jihozápadu napříč regionem Lori protéká a řada místních hospodářství její vodu využívá k zavlažování zahrad nebo ovocných sadů. V blízkosti metalurgických závodů ale prokazatelně dochází ke zvýšení koncentrace uvedených prvků a to až na více než třicetnásobek.

Studii s kompletními závěry analýz budeme v Arménii prezentovat na tzv. kulatých stolech

za přítomnosti odpovědných úředníků, místních obyvatel a zástupců průmyslu. „Uvidíme, jak na naši zprávu o znečištění zareaguje majitel většiny dotyčných podniků, ruská společnost Vallex Group a také Ministerstvo ochrany přírody,“ říká koordinátorka projektu Nikol Krejčová. Sám ministr Erik Grigorjan na červencové schůzce s Arnikou označil průmyslové znečištění za vážný problém, který je třeba řešit, a uvítal pomoc českých odborníků.

Kromě tohoto setkání jsme v Jerevanu uspořádali sérii vzdělávacích workshopů zaměřených na mezinárodní nástroje ochrany životního prostředí. Publikování výsledků je

totiž jen první krok v cestě za zlepšením situace - je třeba navrhnout konkrétní řešení v ekologizaci provozů, poskytnout místním právní pomoc, vypracovat legislativní analýzy a zavést systém monitorování znečišťujících závodů. Už proto bychom na naši dosavadní práci rádi navázali také v příštím roce. ■

ARNIKA

Martin Holzknacht

Dost bylo trávení Ukrajiny! Východoukrajinská průmyslová města bojují společně za čistý vzduch

„Všechny vás prosím: tady v Kryvém Rogu je velmi špinavý vzduch a špinavé řeky, ve kterých se není možné koupat. Dost bylo trávení Kryvého Rogu! Podporujte ekologii a neznečišťujte životní prostředí, jinak se tu nám bude žít těžko,“ vyzývá na videu, které sama živě vysílá na sociálních sítích, dcera místní ekologické aktivistky Eleny, teprve devítiletá Alina Shafranova. Je slunný podzimní den, neděle 30. 9. 2018. Alina ji tráví tak, že vyšla spolu s ostatními obyvateli do ulic na protest, jehož cílem je nejen upozornit na kriticky znečištěné ovzduší, ale také symbolicky podpořit demonstrace v ostatních průmyslových městech Ukrajiny: Mariupolu a Záporoží.

Ocelový gigant Kryvyi Rih

Kryvyi Rih, nejdelší město v Evropě, se svými 120 km táhnoucími se podél žíly železné rudy, vypadá na satelitních snímcích jako zjižené četnými povrchovými doly. Bývalé sídlo ukrajinských kozáků, jehož industriální exteriéry posloužily Sergeji Loznicovi k natáčení snímku Donbas, nenabízí dětem jako Alina příliš atraktivní budoucnost. Životy většiny obyvatel města přezdívaného „ocelové srdce Ukrajiny“ jsou již po dvě staletí zásadním způsobem spojeny s metalurgií a těžbou. Hlavním zdrojem obživy pro celý region je ocelárna Arcelor Mittal Kryvyi Rih, která byla postavena už v roce 1934. Jedná se o největší ocelárnu na Ukrajině s plným metalurgickým cyklem, exportující do více než 160 zemí, díky němuž je Ukrajina šestým největším světovým exportérem oceli.

„Je alarmující, jak se Kryvém Rogu zvyšují počty onkologických onemocnění a tuberkulózy,“ říká Elena Shafranová, místní právnička a matka malé Aliny, která se začala problematice znečištění ovzduší věnovat mimo jiné v okamžiku, když Alině diagnostikovali astma. „Pochopila jsem, že musíme něco dělat. Začali jsme s tím, že jsme založili koalici.“ To se stalo v roce 2017 a koalice Dost bylo trávení Kryvého Rogu (*Достить трітати Кривий Ріг / Dosit truiti Kryvyi Rih*) od té doby sdružuje více než 10 místních iniciativ, které se zaměřují na životní prostředí, sociální témata a zapojování veřejnosti do rozhodování. Elena spolupracuje na práci koalice stejným způsobem, jako její kolegové: ve svém volném čase jako dobrovolnice. V listopadu roku 2016 spoluorganizovala první demonstraci s požadavkem redukce emisí: okolo dvou set lidí blokovalo půl dne most a příjezdovou

cestu do ocelárny. Výsledkem protestu bylo podepsání memoranda o ustavení pracovní skupiny dvaceti členů koalice a deseti pracovníků Arcelor Mittalu. Účast v pracovní skupině jednak umožňuje místním monitorovat, zda Arcelor uskutečňuje ekologizační opatření, navíc také získali přístup do samotné továrny. Deklarovanými cíli koalice je redukce emisí skrze modernizaci, výměna zastaralých technologizací do roku 2020, dohled nad modernizací ocelárny a zajištění nezávislého monitoringu znečištění ovzduší, protože aktivisté považují oficiální data ukrajinských úřadů za nespolehlivá.

Mariupol nebo Achmetovsk?

Ve stejný den jako Alina a Elena protestují i lidé ve 400 km vzdáleném Mariupolu, kde se navíc v tento den slaví Den města. Pod hashtagem #яхочудихати (chci dýchat) se sociální sítě plní fotografiemi a videi Mariupolanů s obličejí zakrytými rouškami nebo rovnou plynovými maskami. Lidé dnes do

ulic nevycházejí poprvé. Již šest let je Mariupol pravidelně svědkem masivních ekologických protestů. Téměř 98 % veškerých mariupolských emisí je produkováno dvěma ocelárnami skupiny Metinvest ukrajinského oligarchy Rinata Achmetova, celých 10 % veškeré ukrajinské průmyslové produkce pochází z Mariupolu. Během 20. století se město orientovalo téměř výhradně na zpracování železa a oceli. Město s 462 000 obyvateli je od 90. let ekonomicky závislé na jednom oligarchovi.

V lednu 2012 malá neformální skupina „*Дайте кислорода! (Chceme kyslík!)*“, organizovaná aktivistou Maksimem Borodinem, uspořádala první ekologický protest, kterého se zúčastnilo 800 Mariupolců. V průběhu roku se počet členů skupiny navýšil a v listopadu 2012 byl zorganizován další protest, jedna z největších ekologických demonstrací v historii Ukrajiny. 10 000 lidí přišlo v respirátorech před budovu radnice, 13 000 lidí podepsalo petici požadující okamžité zlepšení kvality ovzduší, která byla později předána ukrajinské vládě a prezidentovi. Po vyjednávání s Metinvestem

společnost slíbila investovat do modernizace, přenesla výrobu ze zastaralé ocelárny Azovstal na sousední ocelárnu Ilycha a započala s rekonstrukcí azovstalské struskovny. Tři zastaralé koksové baterie byly odstaveny, Metinvest také opravil několik filtrů. Radnice i společnost lidem slíbily, že se pokusí do roku 2020 snížit emise o 40 %.

„Předtím, než jsme začali vyvíjet tak na Metinvest, aby se přizpůsobil ekologickým normám, jsme byli zvyklí denně dýchat oranžový vzduch. Dnes je ovzduší v Mariupolu výrazně lepší. Modernizace ještě není kompletní, ale majitel už ví, že je průběžně pod veřejným dohledem,“ říká Maksim Borodin, který si postupně jako občanský aktivista vybudoval v Mariupolu silnou pozici

Foto: Elizabeth Kanivskaya

Koalici Dost bylo trávení Ukrajiny letos Arnika aktivně podporuje: v Záporoží, Kryvém Rogu i Mariupolu jsme odebrali vzorky říčních sedimentů a písku z dětských hřišť. Budeme zjišťovat, kolik těžkých kovů obsahují. Maksim Borodin, Anna Ambrosova (jedna ze zaklatatelek koalice Dost bylo trávení Kryvého Rogu), a Iryna Pirogová také v rámci společného projektu Arniky a ukrajinské organizace Ecoaction v listopadu zavítali do Ostravy na konferenci Za čistý vzduch v průmyslových městech Evropy a přednášeli o stavu ovzduší a protestech ve svých městech.

a dnes je respektovanou autoritou známou po celé Ukrajině. Vystudovaného právníka a majitele IT firmy přivedly stejně jako Eleny z Kryvého Rogu k občanskému aktivismu obavy o zdraví jeho dítěte, dnes šestiletého syna. Díky své neúnavné aktivitě ve sféře ekologie se později stal mariupolským zastupitelem a v těchto dnech se probojoval do finále populární ukrajinské reality show Noví lídři. Pokud v soutěži vyhraje, chce hlavní cenu jeden milion hřiven použít na zakoupení alternativního systému monitoringu znečištění ovzduší v Mariupolu. Strategický přístav Mariupol je vzdálený pouze 20 km od fronty a byl v roce v 2014 krátce kontrolován proruskými separatisty. Z města se už mnoho lidí přestěhovalo nejen kvůli pro-

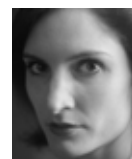
bíhající válce, ale i kvůli nemožnosti rozvíjení drobného byznysu v místě, kde gigantický jednostranně zaměřený průmysl vytlačuje jakékoliv další podnikání. „Věřím, že Mariupol má obrovský potenciál stát se přímořským turistickým letoviskem a že se nám jednou povede ho z něj vytvořit. Až skončí válka a část oceláren se úplně zavře a část výrazně modernizuje,“ uzavírá Borodin.

Záporoží – Stalinovo město

Také v Záporoží se poslední zářijový týden demonstrovalo za čistý vzduch v solidaritě s Kryvým Rogem a Mariupolem. Záporoží, sedmi set tisícové město na řece Dněpru, je od sovětských dob jedním z největších industriálních center Ukrajiny. Specifikem města je obrovská koncentrace továren, z nichž většina pochází z meziválečného období, přímo v centru. Nachází se zde celkem 280 závodů: strojírenský průmysl, chemický průmysl i metalurgie, mezi hlavní znečišťovatele patří Ukrajinsky Grafit, Záporozhskyy Zavod Ferrosplavov, Zaporozhskoks, záporožská teplárna či ocelárna Zaporozhstal. Poslední měsíce zde rezonuje jedno aktuální téma: místní lidé požadují, aby radnice zakoupila mobilní laboratoř na měření znečištění. Stejně jako v ostatních průmyslových městech Ukrajiny, ani tady lidé příliš nedůvěřují oficiálním datům. V říjnu 2015 se konala první početná demonstrace záporožských občanů, kteří vyžadovali zlepšení kvality ovzduší, v roce 2017 byla založena Ekologická koalice města Záporoží, která se snaží prosadit systém nezávislého monitoringu a pořádá pro místní tak zvanou ekologickou školu -

pravidelná vzdělávací setkávání nad ekologickými tématy. „Sledujeme výrazný nárůst zájmu místních lidí o ekologii a snažíme se vyjít těmto potřebám vstříc a místní vzdělávat. Propojujeme je s experty, pořádáme debaty a přednášky,“ představuje Iryna Pirogová, ředitelka místní organizace Všeukrajinské ekologické ligy a jedna ze zaklatatelek Ekologické koalice města Záporoží, spektrum svých aktivit.

Koordinované protesty téměř sedmi tisíc lidí v průmyslových městech Ukrajiny poslední zářijový den tyto výzkumy potvrzují. Poprvé za sedmadvacetiletou historii moderní nezávislé Ukrajiny spolu navíc začínají města, do té doby izolovaná se svými problémy, spolupracovat. Aktivisté ve svém programu shodují: „Chápeme, že sami nezmůžeme nic. Potřebujeme změnit především legislativu a tlačit na vyplňování asociací dohody a implementaci evropských direktiv. To dokážeme jedině, pokud se spojíme s ostatními městy,“ říká Iryna Pirogova. „Je důležité změnit především ukrajinskou legislativu a upravit ji co nejdříve podle evropských standardů, k čemuž se již Ukrajina zavázala podpisem Asociací dohody. Je třeba dosáhnout stavu, kdy pro znečišťovatele bude výhodnější zastaralé provozy modernizovat, než obcházet místní úřady s kufrem plným úplatků,“ doplňuje Maksim Borodin.

ARNIKA

Kateřina Krejčová

„Horší, než si lidé myslí,“ říká o znečištění vzduchu ukrajinská právnička

Dnipro, Záporoží či Mariupol. Města na středovýchodě Ukrajiny jsou srdcem tamějšího průmyslu. Místní elektrárny a továrny - výsledek ekonomického rozvoje v dávných sovětských dobách - s sebou ale nesou chmurné dědictví. Ročně na následky průmyslového znečištění ovzduší umírají desetitisíce Ukrajinců. Podle právničky kyjevské organizace Ecoaction Tamary Charčilavy je klíčem k řešení aktivní občanská společnost.

Ukrajina čelí řadě nejrůznějších problémů. Jak vážné je právě znečištění ovzduší ve srovnání s těmi ostatními, dá-li se to vůbec takhle posoudit?

Podle mého názoru je to rozhodně problém největší. Podle Světové zdravotnické organizace Ukrajina dlouhodobě vévodí světovému žebříčku úmrtí způsobených znečištěným ovzduším na počet obyvatel. Dokonce i naše Ministerstvo životního prostředí uvedlo, že tuto statistiku není možné přehlížet. Dopady jsou často zřejmé - lidé nemohou normálně dýchat a zvyšuje se také počet plicních onemocnění u dětí. Nicméně pochybuji, že by se tématem zabývala většina lidí žijících na Ukrajině, pokud jim nejsou přímo ovlivněni. Zkrátka si neuvědomují, jak je situace naléhavá a že vyžaduje rychlou reakci.

Jaký je obvyklý přístup k ochraně životního prostředí na Ukrajině?

Samozřejmě nijak progresivní. Podle jednoho z nedávných průzkumů veřejného mínění považuje ekologické problémy za důležité jen asi 5 % obyvatel. Situace je pochopitelně jiná v průmyslových městech, kde se lidé se zápachem a ohrožením svého zdraví a zdraví svých dětí setkávají denně. Znečištění je zde dokonce viditelné v podobě spadu na automobilech nebo listech stromů. Bohužel se ale jedná jen o asi dva miliony lidí z celkových 45 milionů.

Arnika a Ecoaction se soustředí primárně na pět průmyslových měst - Dnipro (dříve Dněpropetrovsk), Záporoží, Mariupol, Charkov a Krivoj Rog. Jsou podobně zasaženy i jiné aglomerace?

Bavíme-li se čistě o průmyslových emisích, kromě Dnipra je mnoho továren v celé Dněpropetrovské oblasti. Extrémně znečiš-

Tamara Charčilava je právnička, ekoaktivistka a koordinátorka pro práci s místními komunitami kyjevské nevládní organizace Ecoaction (Екодія). V minulosti s Arnikou spolupracovala například na ochraně vesničanů před podnikáním „kuřecího krále“, oligarchy Jurije Kosjuka.

těné je například 250tisícové město Kamjanske (dříve Dněprodzeržinsk). V Kyjevě nám vzduch otravuje místní spalovna odpadu, která je jen kousek od mého bytu a věřte mi, je to hrozné. Kromě toho ještě uhelná elektrárna, která produkuje tuny karcinogenního popelu, oběma chybějí potřebné filtry. Na jih od Kyjeva je to pak pravděpodobně nejspínavější teplárna vůbec - „Tripolská“ ve městě Ukrajinka, a nelze vynechat ještě Burštyňskou elektrárnu v Ivanofrankivské oblasti na západní Ukrajině. Těch závodů je spousta a každý z nich představuje pro místní vážné riziko.

Jak na takové životní podmínky lidé ze zasažených měst reagují?

Lidé jsou celkem aktivní, kdybychom to srovnávali se situací před pár lety, hlavně v Mariupolu a Krivém Rohu. Největším úspěchem letošního roku je, že se nám podařilo obyvatele těchto měst propojit ještě spolu se Záporožím a dohromady uspořádali celodenní akce ke zviditelnění problému. Nikdy předtím nebyla taková událost organizována občanskými aktivisty ve třech různých městech v jeden den a s jediným cílem. To je velký úspěch.

Občanský aktivismus na Ukrajině může mít i řekněme méně obvyklé projevy, jako je například televizní pořad Noví vůdci (Нові лідери)...

Ano, v něm se lidé snaží získat podporu

pro své veřejně prospěšné projekty - kulturní, sportovní nebo zdravotní. Jedním z pěti finalistů je také Maksym Borodin, zastupitel Mariupolské městské rady a organizátor místní kampaně za čistý vzduch, se kterým spolupracujeme. Pokud vyhraje, získá jeden milion hřiven na nákup systému na monitorování znečištění.

Dá se z toho vysuzovat, že se aktivisté na Ukrajině těší podpoře, nebo dokonce oblibě obyvatel?

To úplně nelze, záleží na tématu. Borodin je rozhodně úspěšný a v Mariupolu snad i známý. Obecně ale aktivismus není vždy vnímán jen pozitivně. Lidé jsou často z vývoje posledních let zklamaní, frustrovaní. Hlavně ti, kteří po Euromajdanu očekávali rychlé změny k lepšímu, což se úplně nestalo. Ti pak obvykle ztratili víru a mají nás za podivíny.

A jak budoucí vývoj celé problematiky odhaduješ ty?

To si možná ani netroufím. Obávám se, že ministerstvo nebude dostatečně aktivní. Rozhodně ne bez dostatečného tlaku veřejnosti. Lidé musí politikům ukázat, že vy-

žadují zásadní a urychlené změny. Bez aktivního zapojení občanské společnosti jich ovšem nedosáhneme. Je nutné myslet na to, že fabriky ovládají ukrajinští oligarchové.

Co je tedy třeba udělat, aby se situace v dohledné době významně zlepšila?

Především musí naše vláda implementovat evropskou směrnici o průmyslových emisích. Ta by nám pomohla vyřešit některé klíčové problémy obecně pokud jde o ohrožení životního prostředí, včetně zlepšení systému monitoringu znečištění. Bohužel to nevypadá, že by ministerstvo o přijetí tohoto dokumentu tak docela stálo. Stále například existuje řada lidí, kteří o směrnici nemají nejmenší tušení.

Jakým způsobem chce ministerstvo ekologické problémy řešit?

Uvedu dva příklady z nedávných zasedání dvou pracovních skupin, které se zabývají ekologickými reformami. Na jednom se řešila změna v orgánech pro kontrolu životního prostředí - dnes máme inspekci životního prostředí, ta má ale být nahrazena novou „Ekologickou službou“. Zatím nezná-

me detaily, ale pravděpodobně půjde jen o kosmetickou úpravu, která nepřinese žádné skutečné výsledky. Druhá skupina má zavést otevřený přístup ke všem informacím o znečišťovateli nebo dílčích povoleních. Ve skutečnosti to vypadá na obyčejný automatizovaný systém shromažďující statistická a neprověřená data. Snažíme se návrhy připomínkovat, uvidíme, jestli účinně.

Laboratoře VŠCHT dokončují analýzy vzorků odebraných v květnu společně s Arnikou. Jak proběhne prezentace dat?

V prosinci pořádáme v jednotlivých městech takzvané kulaté stoly - setkání s úřady a místními aktivisty. Hlavním cílem je projednat výsledky rozborů a snad najít nástroj, jak se přiblížit k vyřešení problému znečištění. Zatím nevíme s jistotou, kdo se ze strany úřadů diskuzi zúčastní, jelikož je to poměrně ožehavé téma. Uvítali bychom ale i přítomnost zástupců jednotlivých podniků, aby uvedli svá stanoviska nebo postoje. Studii budeme za pomoci místních aktivistů prezentovat také na tiskových konferencích ve všech pěti městech.

Jaký přístup se dá očekávat ze strany případných provinilých závodů?

V minulosti odpovědní manažeři vždy nabilovali spoustu změn vedoucí k ochraně lidí a životního prostředí. Ve skutečnosti se ale většinou nic nestalo. Nejlepším příkladem je Mariupol, který trápí hustý tmavý dým ze starých a nemodernizovaných elektráren i navzdory silným protestům a mnohým ujištěním. Majitelům-oligarchům na jejich dopadu na životní prostředí nezáleží a osobně od nich neočekávám žádný aktivní přístup.

Jak důležitou roli můžou v celé věci sehrát mezinárodní organizace a instituce?

Domnívám se, že nejvíce může naši vládu ke změnám přimět Evropská unie prostřednictvím již zmíněných směrnic v kombinaci s poskytovanými dotacemi. Pokud jde o nevládní organizace, tak podobně jako Arnika nám do různé míry pomáhá mnoho zahraničních nevládek. Tam se jedná hlavně o předávání potřebných zkušeností v rámci našich kampaní, ale samozřejmě i o finanční podporu, jako například tu od Ministerstva zahraničních věcí České republiky. Taková pomoc nám vůbec umožňuje fungovat, protože jinak bychom nemohli být nezávislí.

ARNIKA

Martin Holzknicht

Arnika se účastní jednání o budoucnosti ochrany nejcennější přírody v ČR

Vzáří přijeli do České republiky zástupci odboru životního prostředí Evropské komise, aby probrali s Ministerstvem životního prostředí zlepšení fungování celoevropské sítě nejvýznamnějších přírodních lokalit Natura 2000. Evropská komise chtěla během jednání řešit především nový Akční plán zabývající se lepší implementací Natury 2000. Nechala si také před příjezdem vypracovat hodnocení fungování Natury 2000, které následně s MŽP (které je za Naturu 2000 v ČR zodpovědné) probírala. Evropská komise měla konkrétní připomínky k seznamu chráněných lokalit a požaduje po ČR jeho doplnění. Požadavky se z velké části shodují s připomínkami odborníků a neziskových organizací včetně Arniky.

U většiny z nich je ochrana přírody v konfliktu se zájmy průmyslu, dopravy nebo obchodu. Takovým případem jsou Slavíkovy ostrovy, u kterých by zařazení do Natury 2000 ztížilo plánování stavby plavebního stupně Přelouč a potažmo kanálu Dunaj-Odra-Labe. Dalším příkladem jsou šterkopískovcové náplavy a některé další biotopy, jejichž zařazení do předmětů ochrany by na dolním toku Labe ztížilo plánování plavebního stupně Děčín. Oba plavební stupně jsou přitom vládní prioritou zmíněnou v programovém prohlášení vlády a zařazenou do

Foto: Petr Zewiack/Vrabec

zákona o líniových stavbách. Arnika dlouhodobě tyto vodní stavby kritizuje, neboť jejich vybudování by nevedlo ke zlepšení splavnosti potřebnému pro využití Labe nákladní lodní dopravou. Navrhujeme proto využívat dopravu železniční a v ochraně přírody neustupovat.

Ministerstvo životního prostředí bohužel neslibilo, že doplnění seznamu Natury 2000 vládě navrhne. Slibuje pouze prověření stavu lokalit, které ale u většiny z nich už proběhlo několikrát. Ministerstvo také o jednání s Evropskou komisí neinformovalo ani zpět-

ně veřejnost a od jeho konání (19. a 20. září) nesdělilo ani neziskovým organizacím, které se jako tradičně zúčastnily, žádné závěry.

Ze strany Evropské komise nám přitom za nedodržování evropských směrnic hrozí postihy.

Nezbývá nám tedy nic jiného než situaci dále sledovat a Naturu 2000 obhajovat.

ARNIKA
OCHRANA PŘÍRODY

Nikol Krejčová

Jedy z plastového odpadu se vrací do domácností kvůli špatné recyklaci

Arnika v první polovině tohoto roku zrealizovala další část své kampaně Recykluj bez jedů, tentokrát v celoevropském měřítku. Za účasti dalších 18 evropských organizací z členských zemí EU i z balkánských a některých postsovětských zemí proměřila 430 předmětů z recyklovaného černého plastu, zakoupených po celé Evropě. Čtvrtina výrobků obsahovala vysoké hodnoty bromu, které poukazují na pravděpodobnou přítomnost bromovaných zpomalovačů hoření.

Ty napadají hormonální systém a způsobují poruchy soustředění či jinak narušují zdravý vývoj mozku zejména u nejmenších dětí. Přestože patří mezi nejtoxicější a celosvětově zakázané chemikálie, kontaminované plasty se smějí recyklovat do dětských hraček nebo kuchyňského náčiní. Toxické zpomalovače hoření mohou do těla přecházet i pouhým kontaktem předmětu s kůží, ale především častým vkládáním rukou či

Foto: Markéta Šedivá

hračky do úst. Arnika z tohoto průzkumu publikovala rozsáhlou studii, kterou zveřejnila 16.10. na tiskové konferenci v Bruselu.

Cílem této studie bylo upozornit na mezery v evropské legislativě, které umožňují recyklaci materiálů s obsahem látek zakázaných mezinárodní Stockholmskou úmlouvou. Studie Arniky a sítě mezinárodních nevládních organizací IPEN a HEAL „Toxická past: Nebezpečné látky v recyklovaných výrobcích na evropském trhu“ zároveň navrhuje řešení

změnou evropské legislativy, konkrétně zrušením recyklačních výjimek pro bromované zpomalovače hoření a zprůsnění limitu pro tyto látky v odpadech, které je povoleno recyklovat.

Bromované zpomalovače hoření se našly ve 107 produktech z 19 evropských zemí, z toho 13 výrobků bylo zakoupeno na českém trhu. Jde o vysoce toxické polybromované difenylétery (PBDE) a hexabromcyklo-dodekan (HBCD). PBDE se dříve používaly v plastových krytech a součástkách elektrospotřebičů a izolaci drátů, aby zabránily

rychlému vznícení materiálů. HBDE se přidávala do polystyrenu nebo plastového vybavení aut. Při výrobě plastů byly postupně zakazovány, elektrošrot s jejich obsahem se smí paradoxně recyklovat.

Bromované zpomalovače hoření patří mezi 28 nejtoxicějších látek, které byly v roce 2009 globálně zakázány Stockholmskou úmlouvou. Na seznamu figurují například známé DDT, dioxiny, polychlorované bifenylly nebo lindan. Patří mezi tzv. perzistentní organické látky (POPs), které se v přírodě nerozkládají, ale naopak hromadí v potravním řetězci.

nyly nebo lindan. Patří mezi tzv. perzistentní organické látky (POPs), které se v přírodě nerozkládají, ale naopak hromadí v potravním řetězci.

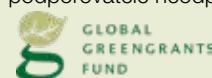
ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Karolína Brabcová

Tiráž

Arnikum, časopis sdružení Arnika vychází 3x ročně v Praze. Číslo 3/2018 vyšlo v listopadu 2018 v nákladu 1000 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR VS/1-1/48279/01-R, Dělnická 13, Praha 7, tel: +420 774 406 825, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Eva Orcígrová, spolupracovníci: Vít Vebr, Kateřina Krejčová, Martin Holzkecht, Jiří Kaňa, Milan Havel, Karolína Brabcová, Nikol Krejčová, Václav Orcígr, Mária Podrácká, Lenka Petřílková Mašková a pobočky Arniky. Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Grafický design – Anna Frajtová – anna@designbox.cz, DTP – Aleš Kozubík. Foto na obálce: Stanislav Krupař.

Vydání tiskoviny vzniklo za finanční podpory hlavního města Praha a Ministerstva životního prostředí. Časopis odráží názory vydavatele, podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

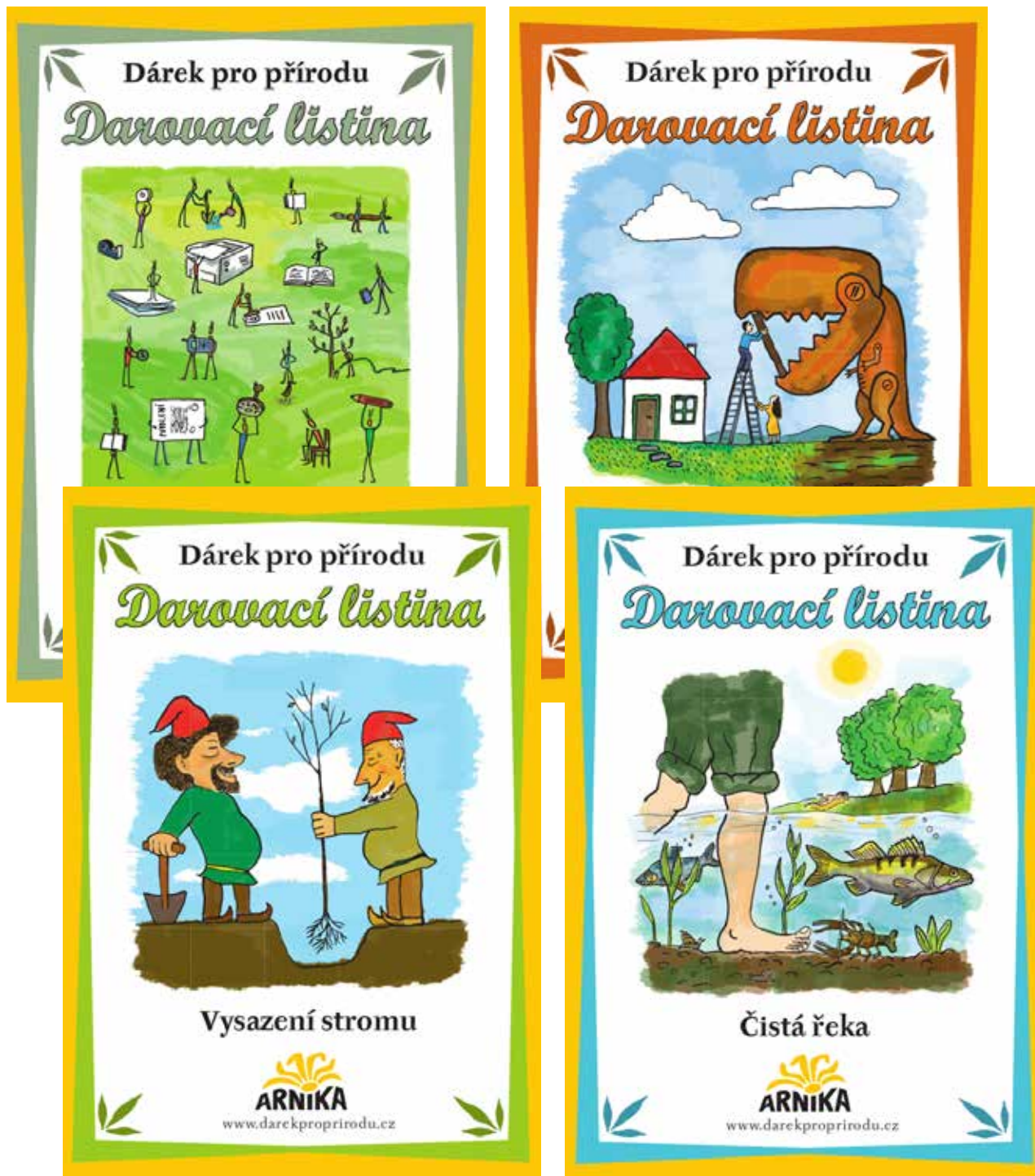
Ministerstvo životního prostředí

Věnujte letos pod stromeček radost sobě, obdarovanému i přírodě. Zakoupením darovací listiny Dárek pro přírodu nám pomáháte v aktivitách na její ochranu. Děkujeme!

Vybírejte na www.darekproprirodu.cz

Co třeba certifikát Vysazení stromu? Váš příspěvek pomůže při sázení nové aleje, které je pravidelnou akcí Arniky. Darováním listiny také pomůžete prosazovat významné systémové změny. Letos jsme odhalili hračky s vysokým obsahem toxických látek. Na vině jsou mezery v Evropské legislativě a Arnika se s vaší pomocí bude příští rok snažit tuto chybu vyřešit jednou pro vždy.

Na darekproprirodu.cz vybírejte z patnácti aktuálních témat a věnujte listinu jako smysluplný dárek. Děkujeme a přeje vám krásné svátky. Vaše Arnika